

FILOZOFIJA SLIKE I SLIKARSTVO KAO FILOZOFIJA

PISANO POVODOM IZLOŽBE
VERBUMPROGRAMA U GALERIJ
SAVREMENE UMETNOSTI U NOVOM SADU,
APRIL 1995.

Miško Šuvaković

Tekst koji sledi nije nastao kao kritička lokacija, deskripcija, objašnjenje ili interpretacija slikarske i teorijske produkcije Verbumprograma, već kao pokušaj razumevanja i pokazivanja (prikazivanja) onoga što se u razumevanju pojavilo.

1. Uvodna skica

Imanentnom filozofijom slike nazvaćemo unutar umetnički zahvat da se slika i slikarstvo konceptualizuju (prikažu) kao heuristički (privremeni, otvoreni, promenljivi i napredujući) program uverenja, vrednosti, značenja, postupaka, materijalnih aspekata slikarstva, konkretnih kompozicionih rešenja i kôdova. Imanentnim se naziva 'bliski' pristup slici kao materijalnoj datosti i slikarstvu kao sinhronijskoj i dijahronijskoj 'mreži' ontoloških datosti (činjenica i suština), fenomena (zahvatanja) i koncepata (predodžbi). 'Bliski' pristup je direktan (rad sa slikom) i doslovan (rad sa slikom kao sa slikom) pristup slikarstvu kao teorijskoj i produktivnoj praksi, a ne kao objektivnom, izdvojenom i specifikiranom objektu filozofskog spekulativnog diskursa. Oni zahvataju slike i time produkuju fenomen slikarstva. Drugim rečima, 'bliski' pristup označava status umetnika kao bića u produktivnom i teorijskom zahvatu (zahvatanju) u ontologiju i fenomen slike i slikarstva. U pitanju je prožetost (s razlikama, pukotinama) teorijskog i produktivnog (interpretirajućeg i slikajućeg) bića, prožimanje ukazuje i na ono što je ispušteno ili nedosegnuto.

Filozofijom se označava: (1) konceptualno diskurzivni zahvat koji postavlja teška i suštinska pitanja smisla (zašto?) i značenja (šta?) slike i slikarstva ("Pitanje prevodjenja slike u jezik u biti je metafizičko pitanje.", *Fragments*, 130), i (2) postistorijsko uverenje da slikarstvo kao umetnost ili svet umetnosti može da produkuje sopstvenu istoriju, filozofiju, ideologiju i estetiku razvijanjem interpretativnih moći prikazivanja, izražavanja i komponovanja, drugim rečima, umetnost (slikarstvo) preuzima izvesne interpretativne aspekte filozofije i razvija ih u registrima od izgleda dela (perceptivni nivo) do 'diskursa' dela ("Umetnost postaje derivat jezičkog smisla, odnosno umetnost jeste samo ukoliko uzvisuje, ukazuje na sferu logosa ili povisuje jezički bitak.", 159 i "Pitanje istine i smisla umetnosti nije nikakva epistemološka činjenica, a suština umetničkog dela nije izvesnost neke osvećene istine, već je način stajanja u otvorenosti jednog sveta koje svom bivstvu pribavlja njegov bitak egzistencijalno i esencijalno.", 161). Ta dva nivoa 'filozofičnosti' su moguća tek kroz razliku slike kao slikarstva i slike kao diskursa umetnosti: "Za nas

metodologija nije fiksirana forma u oblikovnoj ili eksplikativnoj praksi kao forma izražavanja, nego duh spoznavanja postavljanja (postavljenog) pitanja. Mi nismo krenuli ka samim stvarima već ka samom pitanju o stvari (nismo krenuli od čulne do kategorijalne predstave niti obrnuto), ka samom supstancijalnom umenju postavljanja pitanja i načina kako susrećemo to pitanje, te je i ta 'programska' aktivnost način razumevanja, a nikako neki eksplikativni oblik praxisa." (104 121 122) Drugim rečima, oni ne rade sa slikarstvom kao sa primerom filozofije, već oni sliku 'konstituišu' kao sam fenomen koji pokazuje svoje 'konceptualno lice besede slikarstva' i 'materijalno-optičko lice izgleda tela-figure slikarstva'. Između izgleda i besede slikarstva se nalazi programski 'međuprostor' pojavnosti dejstva Verbumprograma.

Odnos slike i 'sveta' je značajan. Dat je kao povesna indeksacija: "Slika je od renesanse pripadala metafizičkoj tradiciji –dodu slike sveta. Svet kao slika odgovara čovekovom usmerenju ovladavanja bitkom kao onim čime može raspolagati. Saznanje bitka je moguće tek iz predstavljanja – reprezentacije. Potreba za slikom je izrasla iz predstavljanja odnosa spram bitka čime je sabrano biće u smislu vrednosti i sopstvenog samovaženja. Predstava tako osigurava bitak i njegovo pojavljivanje po meri subjekta koji i sam postaje predstava – reprezent. Dobu slike sveta odgovara i umetnost – u službi osiguranja antropocentričnosti univerzuma. Na isti način je metafizika ispostavila razumevanje slike iz saznanja bitka i težnje da se njime ovlada. Time su slika i slikarstvo postali samorazumevajuće predstavljanje moći da se ovlada bitkom, da se predstavi u efektivnosti upotrebe kroz njegovo očovečenje. Umetnost je tako postala merilo vrednosti njegovog humanizma iz saznanja da je subjekt moguće tek kao prezentovana svest." (129) Odnos slike i sveta je dat i kao aktuelna indeksacija: "Slika nije samo izmaknuta u svet: ona postavlja svet kao sopstvenost. Ne pušta boju da propadne kao sadržaj, već da proizađe kao obojenost." (140) Istorijski svet 'predstava' je oblik posredovanja sveta slikom. Aktuelni svet 'konstrukcija' je oblik 'oprisutnjenja' sveta slikom. Geometrijske slike poznog doba ne prikazuju svet (nisu ostaci redukovanih i aproksimativnih predstava empirijskog sveta) one jesu aspekti pojavnosti i izgleda samog sveta slikarstva kao zatvorenog sveta konačnog broja artikulisanih materijalnih, prostornih i optičkih elemenata. Rad Verbumprograma na slikarstvu nije nevini (izvorni) ulazak u slikarstvo kao u prirodni svet prikazivanja i izražavanja. Oni započinju slikarski 'projekt' posle bavljenja specifičnim tipom konceptualne umetnosti: "Verbumprogram je metodičko razbijanje nekritički prihvaćenog važenja objektivnog i prihvatanje onog što važi kao subjektivni smisao. Ali proizvođenje tog smisla putem postavke nije samo proizvođenje kao pojedinačno postojeće, već svega postojećeg kao smisla sveta. Subjektivnost o kojoj je reč projektuje svet putem mentalnog dizajna. U tom slučaju subjektivnost dobija od sveta svoj smisao koji tumačimo kao univerzalni smisao.